

ÚVOD

Vážení čitatelia,

predkladáme vám ďalšie číslo nášho časopisu, v poradí 24., čím uzatvárame XII. ročník jeho existencie. V rámci úvodu – nášho pravidelného kalendária, by sme vám radi pripomenuli ďalšie významné výročia narodení slovenských osobností literatúry a kultúry, ktoré zaznamenávame a pripomíname si v druhom polroku roku 2023.

5. júla sme si pripomenuli **1160. výročie** príchodu svätých **CYRILA (KONŠTANTÍNA)** a **METODA** na Veľkú Moravu v r. 863 na podnet veľkomoravského kniežaťa Rastislava, aby na územie Veľkej Moravy prišli títo misionári šíriť kresťanskú vieru v reči jeho ľudu. Základom ich literárnej aktivity bolo šírenie Božieho slova prostredníctvom prekladov základných kníh Biblie. Preto v prvom rade preložili evanjeliá a nakoniec celý Starý zákon. Za prvé, jedinečné a skutočne literárne dielo veľkomoravskej literatúry možno považovať báseň Proglas – Predsiev k svätému evanjeliu, ktorej najpravdepodobnejším autorom bol Konštantín. Báseň vysvetľuje veľkosť a význam kresťanstva, v potrebe písma a knižnej vzdelanosti vidí podstatu ľudského pokroku späť predovšetkým s rozvojom kultúrnosti ako nevyhnutnej podmienky pre rozvoj humanity.

Rok 2023 patrí k rokom s najvýznamnejším výročím v dejinách spisovnej slovenčiny. Pripomenuli sme si **180. výročie UZÁKONENIA SPISOVNEJ SLOVENČINY (1843)**. Pod Štúrovým vedením sa skupina jeho najvernejších (Samuel Štúr, Ján Francisci, Samo Vozár, Ján Kalinčiak, Ján Gáber Lovinský) rozhodla ustanoviť slovenčinu za oficiálny spisovný jazyk (14. 02. 1843). V júli 1843 sa na evanjelickej fare v Hlbokom zišli Ľudovít Štúr, Jozef Miloslav Hurban a Michal Miloslav Hodža a prijali hádam najzávažnejšie rozhodnutie pre celú svoju generáciu i pre celý ďalší vývin identifikácie a jednoty slovenského národa: uzákoonili slovenský spisovný jazyk (vychádzajúc zo stredoslovenského úzu slovenčiny).

29. júl 1793 sa v Mošovciach narodil **JÁN KOLLÁR (230. výročie narodenia)** – politik, básnik, spisovateľ, evanjelický kňaz, ideológ, jazykovedec a predstaviteľ českého a slovenského národného obrodzenia. V celoslovenskom kontexte sa Ján Kollár stal pojmom predovšetkým svojou poéziou a vášnivými výzvami k vzájomnej svornosti. Do slovanského kultúrneho prostredia sa dostal predovšetkým ako autor Slávy dcery a editorstvom dvoch zväzkov Národných spievaniiek.

4. augusta 1863 bola založená **MATICA SLOVENSKÁ (160. výročie)** – celonárodná slovenská kultúrna inštitúcia, ktorá sa stala symbolom slovenského národa. Zakladajúce valné zhromaždenie Matice slovenskej sa konalo 4. augusta 1863 v Turčianskom Svätom Martine. Ako prejav národnej jednoty za prvého predsedu zvolili katolíckeho biskupa Štefana Moysesu a za podpredsedu evanjelického superintendanta Karola Kuzmányho. Jadrom programu Matice tvorili kultúrne a literárne otázky. Za dvanásť rokov svojej existencie v tom čase sa vydávaním letopisov, zborníkov, kalendárov a čítaniek zaslúžila o rozšírenie o rozšírenie literárneho jazyka i osvetu v širokých ľudových vrstvách.

28. augusta 1908 sa v Blatnici narodila **MAŠA HALAMOVÁ (115. výročie narodenia)**, slovenská poetka, autorka literatúry pre mládež, prekladateľka. Jej literárna tvorba je rozsiahla, preto spomenieme aspoň diela Dar, Červený mak, Smrť tvoju žijem, Komu dám svoju nehu, Čriepky. K najznámejším dielam pre deti a mládež sú Svrček a mravce, Mechúrik Košťúrik s kamarátmi, Petrišorka a Zabudnutý čert. Bola ocenená titulom zaslúžilá umelkyňa a neskôr aj titulom národná umelkyňa.

21. 09. 1888 sa v Kostolišti narodil **MARTIN BENKA (135. výročie narodenia)** – slovenský maliar, grafik, ilustrátor a výtvarný pedagóg, zakladateľ moderného slovenského prejavu v maľbe a v kresbe. Známy jej aj ako tvorca gobelínov a scénický výtvarník. Venoval sa aj hudbe a husliarstvu – bol nadaným huslistom – samoukom. Benkovo výtvarné dielo predstavuje v histórii nášho maliarstva i v kontexte celej našej národnej kultúry nenahraditeľný vklad. Za tento vklad mu bol udelený titul národného umelca.

25. 09. 1908 sa v Pezinku narodil **EUGEN SUCHOŇ (115. výročie narodenia)** – slovenský hudobný skladateľ, pedagóg a teoretik. Považuje sa za zakladateľa modernej slovenskej hudby. Vytvoril okolo 100 hudobných diel, zložil mnohé symfonické básne a upravil slovenské ľudové piesne pre zbor a orchester. Najväčšie uznanie získali jeho opery Krútnava a Svätopluk. Mnohokrát bol ocenený a stal sa trojnásobným laureátom štátnej ceny, za čo mu bol udelený titul národný umelec.

18. 10. 1888 sa vo Vrbici – v Liptovskom Mikuláši narodil **MARTIN RÁZUS (135. výročie narodenia)**. Poznáme ho ako slovenského básnika, prozaika, esejistu, dramatika, publicistu, politika a evanjelického kňaza. Patril k predstaviteľom medzivojnovnej slovenskej literatúry. Presadzoval národnú a politickú suverenitu Slovenska. Vo svojej literárnej činnosti mu boli vzorom najvýznamnejší slovenskí spisovatelia, ako Samo Chalupka, S. H. Vajanský, Ján Botto, P. O. Hviezdoslav a Ivan Krasko. Z jeho básnickej tvorby sú najznámejšie diela *Z tichých a búrných chvíľ*, *To je vojna*, *Hoj zem drahá*, *Kameň na medzi*, *Šípy duše* a iné. Z prozaickej tvorby sú známe román *Svety*, *Júlia*, *Krčmárky kráľ*, *Odkaz mýtvyh*. Vyvrcholením jeho tvorby je autobiografický dvojromán *Maroško a Maroško študuje*.

10. 12. 1928 sa v Závažnej Porube – v Liptovskom Mikuláši narodil **MILAN RÚFUS (95. výročie narodenia)** – slovenský básnik, literárny historik, prekladateľ a esejista. Debutoval básnickou zbierkou *Až dozrieme* a po nej vydal ďalších viac ako 20 zbierok. Významnou oblasťou jeho literárnej aktivity je esejistická tvorba, napr. *Človek, čas a tvorba*, *Štyri epištoly k ľuďom*, *Rozhovory zo sebou a s tebou*. Okrem tvorby pre dospelých sa venoval aj písaniu básní o deťoch, o detstve a pre deti. Prerozprával najkrajšie slovenské rozprávky. Z jeho básnickej tvorby azda každý pozná diela *Stôl chudobných*, *Kolíška*, *Kolíška spieva deťom*, *Kniha rozprávok*, *Sobotné večery*, *Óda na radosť*, *Studnička*, *Tiché papradie*, *Modlitbičky*, *Pamätníček* a iné.

16. 12. 1898 sa v Zemianskom Lieskovom narodil **JÁN SMREK (125. výročie narodenia)** – slovenský básnik, spisovateľ, redaktor, publicista, vydavateľ. Patrí medzi najčítanejších a najprekladanejších básnikov. Pri čítaní a hlbšom vnímaní veršov jeho poézie sa neubránime pocitu smútku (*ja, čo v podstate smutný človek som, hlásam veselost' a radosť, bo nimi možno zvíťaziť nad zármutkom*) napriek tomu, že Smrek je v dejinách literatúry zaradený do vitalistického smerovania. Knižne debutoval v roku 1922 básnickou zbierkou *Odsúdený k večitej žízni*, po ktorej prišli ďalšie: *Cválajúce dni*, *Božské uzly*, *Iba oči*, *Zrno*, *Hostina*, *Studňa*, *Nerušte moje kruhy*. Samozrejme, že netreba zabudnúť ani na jeho večne živú a nadčasovú básnickú skladbu *Básnik a žena*. Venoval sa aj poézii pre deti: *Maľovaná abeceda* a *Machule*. Napísal libretá k operám Jána Cikkera: *Beg Bajazid* a *Mr. Scrooge*. Bol ocenený titulom národný umelec.

Vyššie uvedené krátke informácie o jubileách významných dejateľov slovenskej literatúry a kultúry boli spracované na podklade jednozväzkových akademických *Dejín slovenskej literatúry* Milana Pišúta a kolektívu a dvojzväzkových *Dejín slovenskej literatúry* Imricha Sedláka a kolektívu.

PhDr. Roman Kvapil, PhD.
šéfredaktor